

درس پنجم

پرسش

۱. مفهوم و مصداق را با ذکر مثال توضیح دهید.
هنگامی که در ذهن ما صورتی از شکوفه، باران، خورشید، ماه، آب و ... ، چه به واسطه الفاظ آنها و چه توسط مشاهده وجود خارجی آنها، نقش می بندد، در واقع ادراکی در ذهن شکل می گیرد که به آن مفهوم گفته می شود.
مصداق عبارت است از: آنچه مفهوم بر آن صدق می کند؛ مثلاً محمد و علی مصداق مفهوم انسان هستند؛ به عبارت دیگر، لفظ حاکی از مفهوم و مفهوم حاکی از مصداق است.
۲. مفهوم جزئی و کلی را با ذکر مثال تعریف کنید.
مفهوم جزئی: مفهومی است که تنها بر يك مصداق قابل صدق است؛ مانند: کعبه، قرآن، علی، ایران و مشهد؛
مفهوم کلی: مفهومی است که بر بیش از يك مصداق قابل صدق است؛ مانند: انسان، واجب الوجود، اقیانوس، عدد، شريك الباری.
۳. چرا منطقی از مفاهیم کلی بحث می کند؟
تلاش های فکری دانشمندان علوم، جملگی برای دست یافتن به قوانین کلی است؛ مثلاً موضوع علم شیمی، يك مصداق از عنصری که به طور مشخص و معین در آزمایشگاه وجود دارد نیست؛ بلکه موضوع آن خواص يك عنصر به نحو کلی است. پس منطق به عنوان روشی که نقش خادم علوم را ایفا می کند باید به چند و چون مفاهیم کلی و چگونگی مصون ماندن اندیشه از خطا در جریان کشف مجهولات و قوانین کلی، پردازد.

۴. نسبت های چهارگانه بین دو مفهوم کلی را با ذکر مثال نام ببرید.

۱. تساوی: اگر دو کلی در همه مصادیق مشترک باشند به گونه ای که تمام افراد يك کلی، مصداقی برای کلی دیگر و بالعکس باشد، نسبت بین آن دو مفهوم تساوی است؛ مانند انسان و ناطق؛

۲. تباین: اگر دو کلی در هیچ مصداقی مشترک نباشند، بین آن دو مفهوم نسبت تباین برقرار است؛ مانند: زوج و فرد؛

۳. عموم و خصوص مطلق: اگر تمام افراد يك کلی مصداقی برای کلی دیگر باشند؛ ولی افراد مفهوم کلی دیگر فراتر باشند، نسبت بین این دو مفهوم کلی، عموم و خصوص مطلق است؛ مانند: آهن و فلز؛

۴. عموم و خصوص من وجه: اگر دو کلی در افرادی مشترک و در مصادیقی غیرمشترک باشند، نسبت بین آنها عموم و خصوص من وجه است؛ مانند لباس و سفید.

خودآزمایی

۱. کدام گزینه درباره مفهوم درست تر است؟

الف) مفهوم، یعنی آنچه از لفظ فهمیده می شود.

ب) مفهوم، یعنی آنچه از اشیای خارجی فهمیده می شود.

ج) مفهوم، یعنی صورتی که در ذهن یافت می شود.

د) مفهوم، یعنی آنچه با مشاهده فهمیده می شود.

۲. کدام گزینه درباره مصداق درست است؟

الف) مصداق، یعنی آنچه مفهوم بر آن صدق می کند.

ب) مصداق، یعنی آنچه بر وجود خارجی صدق می کند.

ج) مصداق، یعنی آنچه بر وجود ذهنی صدق می کند.

د) مصداق، یعنی آنچه لفظ از آن حکایت می کند.

۳. بر اساس نظر مشهور مهم ترین فرق بین مفهوم جزئی و مفهوم کلی عبارت است از:

الف) انطباق بر مصادیق متعدّد.

ب) منشأ حصول علم دیگر بودن.

ج) قابلیت و عدم قابلیت صدق بر افراد متعدّد.

د) واحد یا متعدد بودن مصادیق.

مفهوم کلی قابلیت صدق بر افراد متعدّد

و مفهوم جزئی عدم قابلیت صدق بر افراد متعدّد.

۴. گزینه غلط را معین کنید.

الف) تحقق و یا عدم تحقق مصادیق خارجی داخلی در کلیت و جزئیت مفهوم ندارد.

ب) محدود و یا بی شمار بودن مصادیق خارجی داخلی در کلیت و جزئیت مفهوم ندارد.

ج) شرط کلی بودن مفهوم، تحقق مصادیق آن در خارج است.

د) شرط کلی بودن مفهوم، قابلیت صدق بر بیش از یک فرد است.

۵. بر اساس نظر مشهور درباره دو مفهوم دریای جیوه – آن کوه طلا به ترتیب کدام گزینه درست

است؟

الف) جزئی – جزئی.

ب) جزئی – کلی.

د) کلی – کلی.

ج) کلی – جزئی.

۶. بر اساس نظر مشهور کدام مفهوم، جزئی حقیقی است؟

ب) حوزه علمیه.

د) مکه.

الف) پیامبر خدا.

ج) نماز صبح.

۷. کدام گزینه، بیانگر نسبت عموم و خصوص من وجه است؟

الف) مثلث و دایره.

ب) مثلث و شکل.

ج) مثلث متساوی الاضلاع و مثلث قائم الزاویه.

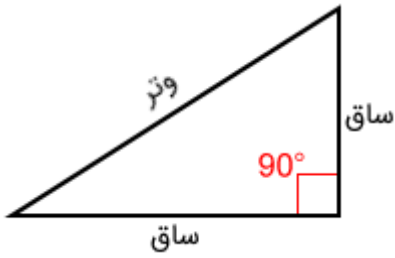
د) مثلث متساوی الساقین و مثلث قائم الزاویه.

مثلث و دایره ، تباین دارند.

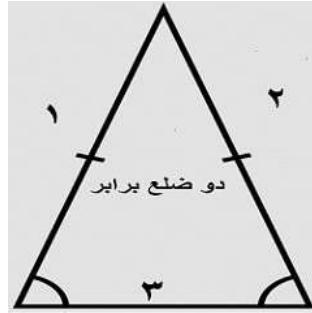
مثلث و شکل ، عموم و خصوص مطلق هستند.

مثلث متساوی الاضلاع و مثلث قائم الزاویه نیز تباین دارند.

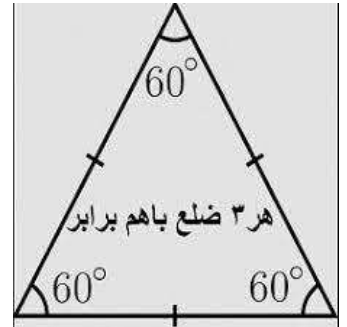
ولی مثلث متساوی الساقین و مثلث قائم الزاویه ، از نظر مصادیق نسبت عموم و خصوص من وجه دارند. زیرا ممکن است یک مثلث متساوی الساقین داشته باشیم که یکی از زوایای آن 90° درجه باشد.

مثلث قائم الزاویه

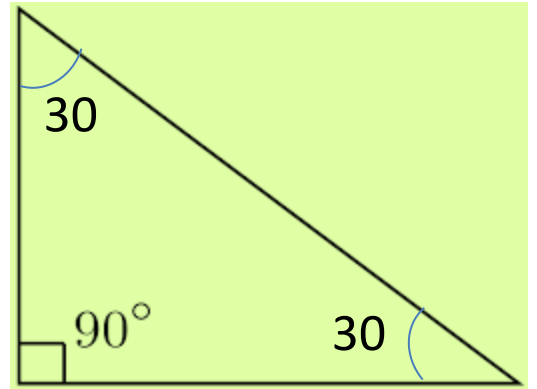

مثلث متساوی الساقین

مثلث متساوی الاضلاع

این مثلث هم مصداق مثلث متساوی الساقین و هم مصداق مثلث قائم الزاویه است.

۸. بین اروپایی و مسیحی چه نسبتی برقرار است؟

الف) تساوی.

ب) تباین.

د) عموم و خصوص مطلق.

ج) عموم و خصوص من وجه.

بعضی از اروپایی ها ، مسیحی هستند و بعضی دیگر مسیحی نیستند و همچنین بالعکس.

۹. میان دو مفهوم کلی خداپرست و مسلمان شیعی چه نسبتی برقرار است؟

الف) تساوی.

ب) تباین.

د) عموم و خصوص مطلق.

ج) عموم و خصوص من وجه.

۱۰. بین دو مفهوم مقتول و شهید چه نسبتی برقرار است؟

الف) تباین. (ب) تساوی.

ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

۱۱. بین دو مفهوم کلی انسان و ناطق چه نسبتی برقرار است؟

الف) تساوی. (ب) تباین.

ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

۱۲. رابطه کدام یک از دو کلی زیر با دو دایره متداخل نشان داده می شود؟

الف) تساوی. (ب) تباین.

ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

۱۳. هر یک از افرادی که کلی بر آن صدق می کند، آن کلی نامیده می شود.

الف) تصور. (ب) مفهوم. (ج) مصداق. (د) تصدیق.

۱۴. اگر هر کلی نسبت به کلی دیگر از جهتی اعم و از جهتی اخص باشد، چه رابطه ای با یکدیگر

خواهند داشت؟

الف) تساوی. (ب) تباین.

ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

۱۵. آنچه منطقی از آن بحث می کند، مفاهیم..... است.

الف) وجود. (ب) مفهوم.

ج) مفهوم جزئی. (د) آثار شیء.

پاسخ سؤال هیچکدام از گزینه ها نیست. زیرا پاسخ صحیح [مفاهیم کلی] است.

لذا در ویرایش جدید، ارزیابی میانی ۲، پرسش ۴، این سؤال اصلاح شده است.

۱۶. بر اساس نظر مشهور آنچه با قید [این] و یا [آن] مشخص شود، است.

- الف) جزئی.
- ب) کلی.
- ج) فکر.
- د) تعریف.

۱۷. مفهوم مولود کعبه، که فقط يك مصداق خارجی دارد، چه نوع مفهومی است؟

- الف) جزئی.
- ب) کلی.
- ج) جزئی حقیقی.
- د) غیر قابل صدق بر افراد متعدد.

زیرا قابل صدق بر افراد متعدد است؛ اگرچه در خارج مصداق آن فقط امیرالمؤمنین علی علیه السلام است.

۱۸. در چه صورتی رابطه دو کلی تساوی است؟

- الف) یکی از دو کلی از دیگری عام تر باشد.
- ب) مفهوم آنها یکسان باشد.
- ج) دایره شمول مصادیق آنها یکسان باشد.
- د) هر يك از دو کلی از جهتی عام و از جهتی خاص باشد.

۱۹. میان [واجب و نماز]، [موحد و مشرک] به ترتیب چه نسبتی برقرار است؟

- الف) عموم و خصوص من وجه – تباین.
- ب) عموم و خصوص مطلق – تباین.
- ج) تساوی – تباین.
- د) عموم و خصوص من وجه – عموم و خصوص مطلق.

چون نماز مستحبی، نماز هست ولی واجب نیست و از طرفی واجب مصادیق دیگری مانند روزه، حج و زکات و... هم دارد که نماز محسوب نمی شوند.

عنوان موحد و مشرک هم هیچ اشتراک مصداقی ندارند. مگر در انسان بودن که در مقام ایمان به خدای واحد یا عدم ایمان به آن، مقصود نیست.

۲۰. کدام گزینه اهمیت مفهوم کلی را بیان می کند؟

(الف) سر و کار علوم با مفاهیم کلی است.

(ب) هدف ها، نقشه ها و تفکر نیازمند به کارگیری مفاهیم کلی است.

(ج) مفاهیم کلی افراد متعددی دارند.

(د) سر و کار علوم و اهداف انسان ها با مفاهیم کلی است.

برای تفکر بیشتر

۱. بین نقیض دو مفهوم کلی چه نسبتی برقرار است؟

نقیض یک مفهوم، مفهومی است که با افزودن اداتی مانند «نا» و «غیر» بدان مفهوم، به دست می آید. بنابراین، نقیض مفهوم «انسان»، «نا انسان» و نقیض مفهوم «زوج»، «غیر زوج» است.

هرگاه میان دو مفهوم کلی یکی از نسبت های چهارگانه برقرار باشد میان نقیض آن دو نیز لاجرم نسبتی به شرح زیر وجود خواهد داشت:

بین نقیض دو کلی متساوی نیز رابطه تساوی برقرار است.

میان نقیض اعم و اخص مطلق، رابطه عموم و خصوص مطلق برقرار است.

میان نقیض دو مفهومی که با یکدیگر رابطه اعم و اخص من وجه دارند، رابطه تباین جزئی برقرار است.

میان نقیض دو مفهوم متباین نیز «تباین جزئی» برقرار است.

برای توضیح بیشتر رجوع شود به منطق ۲ ص ۱۰۸ تا ۱۱۲

۲. کلی متواپی و مشکک را با ذکر مثال تعریف کنید.

کلی متواپی: عبارت است از مفهومی که انطباق آن بر مصادیق، یکسان است؛ مانند مفهوم کلی «جسم» که صدق آن بر همه افراد خود یکسان است و نمی توان گفت برخی از مصادیق از بعضی دیگر جسم ترند!

کلی مشکک: عبارت است از مفهومی که انطباق آن بر مصادیق، یکسان نیست؛ مانند مفهوم کلی «زیبایی» که صدق آن بر مصادیقش، متفاوت و گوناگون است؛ به طوری که بعضی از افراد، نسبت به برخی دیگر زیباترند.

با توجه به تقسیم مفهوم کلی به متواپی و مشکک، می توان لفظی را که دال بر معنای متواپی است، «لفظ متواپی» و لفظی را که دال بر معنای مشکک است، «لفظ مشکک» نامید.

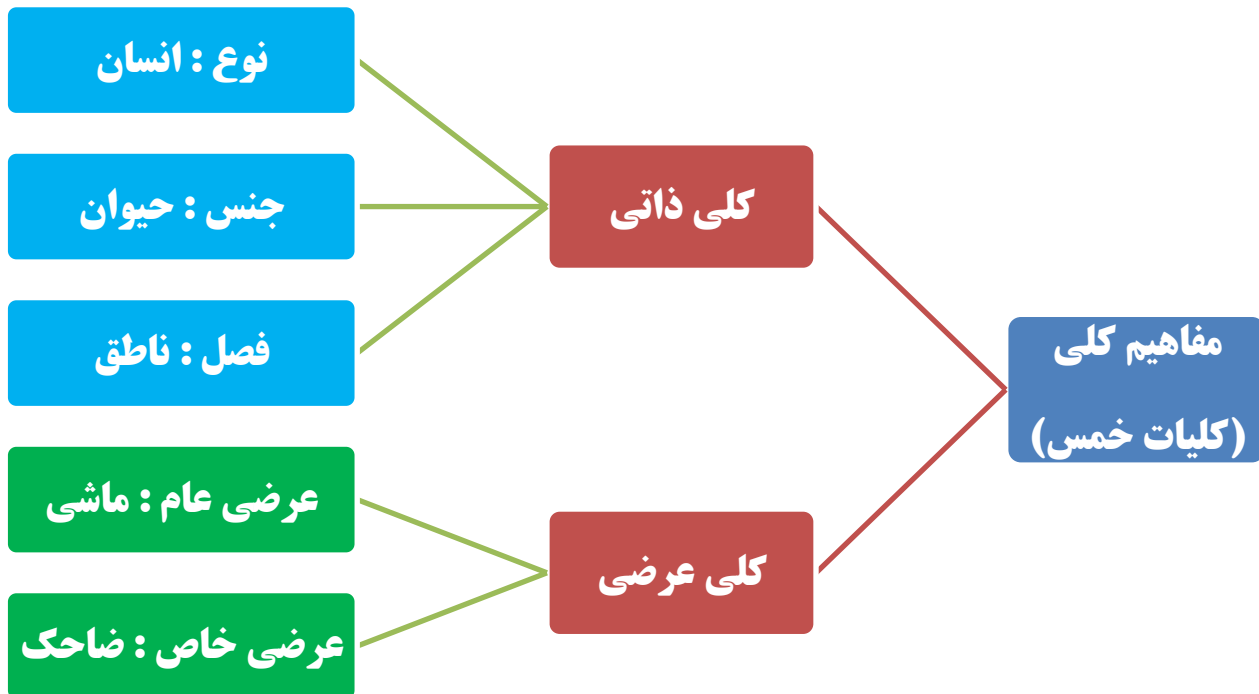
۳. مفهوم کلی به اعتبار مصادیق خارجی، به چند صورت ممکن است باشد؟

هر مفهوم کلی، هنگامی که نسبت به افراد و مصادیق آن ملاحظه می‌شود، یا وصفی است بیرون از حقیقت فرد و یا بیرون از حقیقت آن فرد نیست، به گونه‌ای که یا تمام حقیقت افراد خود و یا جزء حقیقت آنها است. در صورت نخست، کلی عرضی و در صورت دوم، کلی ذاتی است.

آنچه خارج از حقیقت شیء است، یا متعلق و منحصر به یک حقیقت است که عرضی خاص یا خاصه نامیده می‌شود و یا متعلق و منحصر به یک حقیقت نیست که عرضی عام نامیده می‌شود.

اما آنچه خارج از حقیقت شیئی نیست، یا تمام حقیقت آن است که نوع نامیده می‌شود

و یا جزء حقیقت آن است؛ در این صورت یا بین تمام افرادی که حقیقت یکسانی ندارند، مشترک است که جنس نامیده می‌شود و یا به افرادی که حقیقت یکسانی دارند، مختص است که فصل نامیده می‌شود.

۴. دو اصطلاح تباین کلی و تباین جزئی را با ذکر مثال تعریف کنید.

«تباین جزئی» ، انفکاک هر یک از دو مفهوم از دیگری در برخی موارد است ، خواه در موارد دیگر در ضمن مصداقی با هم جمع شوند یا نشوند.

مقصود از تباین کلی ، بینونت و جدایی هر یک از دو کلی نسبت به دیگری در همه مصادیق است.

به عبارت دیگر تباین کلی ، دلالت بر وقوع جدایی دو کلی در تمام مصادیق دارد؛

بدین ترتیب روشن می‌شود که تباین جزئی معنایی است که جامع میان تباین کلی و عموم و

خصوص من وجه می‌باشد.

حل ارزیابی های کتاب منطق ۱ – بر اساس ویرایش جدید

ارزیابی میانی ۱

۱. کدام گزینه درباره مفهوم درست تر است؟
- الف) آنچه از لفظ فهمیده می شود.
 - ب) آنچه از اشیای خارجی فهمیده می شود.
 - ج) صورتی که در ذهن یافت می شود.
 - د) آنچه با مشاهده فهمیده می شود.

۲. کدام گزینه درباره مصداق درست است؟
- الف) آنچه مفهوم بر آن صدق می کند.
 - ب) آنچه بر وجود خارجی صدق می کند.
 - ج) آنچه بر وجود ذهنی صدق می کند.
 - د) آنچه لفظ از آن حکایت می کند.

ارزیابی میانی ۲

۱. بر اساس نظر مشهور مهم ترین فرق بین مفهوم جزئی و مفهوم کلی عبارت است از:
- الف) انطباق بر مصادیق متعدّد.
 - ب) منشأ حصول علم دیگر بودن.
 - ج) قابلیت و عدم قابلیت صدق بر افراد متعدّد.
 - د) واحد یا متعدد بودن مصادیق.

۲. کدام گزینه صحیح نیست؟
- الف) تحقق و یا عدم تحقق مصداق خارجی دخلی در کلیت و جزئیت مفهوم ندارد.
 - ب) محدود و یا بی شمار بودن مصادیق خارجی دخلی در کلیت و جزئیت مفهوم ندارد.
 - ج) شرط کلی بودن مفهوم، تحقق مصادیق آن در خارج است.

(د) شرط کلی بودن مفهوم، قابلیت صدق بر بیش از یک فرد است.

۳. بر اساس نظر مشهور درباره دو مفهوم دریای جیوه - آن کوه طلا به ترتیب کدام گزینه درست است؟

الف) جزئی - جزئی.

ب) جزئی - کلی.

ج) کلی - جزئی.

د) کلی - کلی.

۴. آنچه منطقی از آن بحث می کند، است.

الف) وجود.

ب) مفهوم کلی.

ج) مفهوم جزئی.

د) آثار شیء.

۵. بر اساس نظر مشهور آنچه با قید [این] و یا [آن] مشخص شود، است.

الف) جزئی.

ب) کلی.

ج) فکر.

د) تعریف.

۶. مفهوم [مولود کعبه]، که فقط یک مصداق خارجی دارد، چه نوع مفهومی است؟

الف) جزئی.

ب) کلی.

ج) جزئی حقیقی.

د) غیر قابل صدق بر افراد متعدد.

زیرا قابل صدق بر افراد متعدد است؛ اگرچه در خارج مصداق آن فقط امیرالمؤمنین علی علیه السلام است.

۷. کدام گزینه اهمیت مفهوم کلی را بیان می کند؟

الف) سر و کار علوم با مفاهیم کلی است.

ب) هدف ها، نقشه ها و تفکر نیازمند به کارگیری مفاهیم کلی است.

ج) مفاهیم کلی افراد متعددی دارند.

د) سر و کار علوم و اهداف انسان ها با مفاهیم کلی است.

۱. کدام گزینه ، بیانگر نسبت عموم و خصوص من وجه است؟

(الف) مثلث و دایره.

(ب) مثلث و شکل.

(ج) مثلث متساوی الاضلاع و مثلث قائم الزاویه.

(د) مثلث متساوی الساقین و مثلث قائم الزاویه.

توضیح در خود آزمایی چاپ قدیم ، سوال ۷

۲. بین اروپایی و مسیحی چه نسبتی برقرار است؟

(الف) تساوی. (ب) تباین.

(ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

بعضی از اروپایی ها ، مسیحی هستند و بعضی دیگر مسیحی نیستند و همچنین بالعکس.

۳. میان دو مفهوم کلی خداپرست و مسلمان شیعی چه نسبتی برقرار است؟

(الف) تساوی. (ب) تباین.

(ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

۴. بین دو مفهوم مقتول و شهید چه نسبتی برقرار است؟

(الف). تباین (ب) تساوی.

(ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

۵. بین دو مفهوم کلی انسان و ناطق چه نسبتی برقرار است؟

(الف) تساوی. (ب) تباین.

(ج) عموم و خصوص من وجه. (د) عموم و خصوص مطلق.

۶. رابطه کدام يك از دو کلی زیر با دو دایره متداخل نشان داده می شود؟

الف) تساوی.

ب) تباین.

ج) عموم و خصوص من وجه.

د) عموم و خصوص مطلق.

۷. در چه صورتی رابطه دو کلی تساوی است؟

الف) یکی از دو کلی از دیگری عام تر باشد.

ب) مفهوم آنها یکسان باشد.

ج) دایره شمول مصادیق آنها یکسان باشد.

د) هر يك از دو کلی از جهتی عام و از جهتی خاص باشد.

۸. میان [واجب و نماز] ، [موحد و مشرک] به ترتیب چه نسبتی برقرار است؟

الف) عموم و خصوص من وجه – تباین.

ب) عموم و خصوص مطلق – تباین.

ج) تساوی – تباین.

د) عموم و خصوص من وجه – عموم و خصوص مطلق.

چون نماز مستحبی ، نماز هست ولی واجب نیست و از طرفی واجب مصادیق دیگری مانند روزه ، حج و زکات و... هم دارد که نماز محسوب نمی شوند.
عنوان موحد و مشرک هم هیچ اشتراک مصداقی ندارند. مگر در انسان بودن که در مقام ایمان به خدای واحد یا عدم ایمان به آن ، مقصود نیست.

۹. هر يك از افرادی که کلی بر آن صدق می کند ، آن کلی نامیده می شود.

الف) تصور.

ب) مفهوم.

ج) مصداق.

د) تصدیق.

۱۰. اگر هر کلی نسبت به کلی دیگر از جهتی اعم و از جهتی اخص باشد، چه رابطه ای با یکدیگر

خواهند داشت؟

الف) تساوی.

ب) تباین.

ج) عموم و خصوص من وجه.

د) عموم و خصوص مطلق.

ارزیابی پایانی

۱. مفهوم و مصداق را با ذکر مثال توضیح دهید.
۲. مفهوم جزئی و کلی را با ذکر مثال تعریف کنید.
۳. چرا منطقی از مفاهیم کلی بحث می کند؟
۴. نسبت های چهارگانه بین دو مفهوم کلی را با ذکر مثال نام ببرید.

* پاسخ سوالات ارزیابی پایانی در قسمت پرسش چاپ قدیم ذکر شد.

 https://Eitaa.com/Tadris_H

 <https://aparat.com/M.Asadi14>

دریافت درس ها و ارسال سوالات

Aparat.com/M.Asadi14

Eitaa.com/Tadris_H

Telegram.me/Tadris_MA

Asadi.Tadris@Gmail.com

ID : @Asadi14